

Ana BATRIĆEVIĆ*,
Viši naučni saradnik
Institut za sociološka
i kriminološka istraživanja

Originalni naučni rad
UDK: 343.244(497.113)
Primljeno: 2.7.2020.
Prihvaćeno: 20.7.2020.
<https://doi.org/10.47152/rkkp.58.1.2.3>

RESOCIJALIZACIJA OSUĐENIKA KROZ RAD SA KONJIMA U KAZNENO POPRAVNOM ZAVODU U SREMSKOJ MITROVICI: KONCEPT, PRIMENA, IMPRESIJE

Imajući u vidu prednosti i sve širu primenu u svetu programa rada osuđenika sa životinjama u svrhu resocijalizacije, autor u radu kao predmet analizira: koncept, primenu i efekte programa rada osuđenika sa konjima u Kazneno popravnom zavodu u Sremskoj Mitrovici, njegove kapacitete da doprinese ostvarivanju svrhe krivičnih sankcija, kao i impresije osuđenika i predavača koji u programu učestvuju o njegovim efektima. Cilj rada jeste da se omogući ostvarivanje uvida u sprovođenje ovog programa, da se istaknu mogućnosti ovog programa da doprinese prevenciji recidivizma kao cilja izvršenja krivičnih sankcija, kao i da se analiziraju impresije osuđenika i predavača koji u njemu učestvuju o njegovim efektima. Kao rezultat terenskog istraživanja, u radu su izdvojene ključne dobrobiti koje ovaj program donosi kako samim osuđenici-ma, tako i zaposlenima u ustanovi za izvršenje krivičnih sankcija i široj zajednici, ali i istaknuti mogući izazovi u vezi sa njegovom primenom u budućnosti, uz iznošenje sugestija i smernica za njegovo dalje razvijanje i unapređenje.

Ključne reči: resocijalizacija, konji, zatvor, osuđenici, recidivizam

* e-mail: a.batricevic@yahoo.com

1. Uvod

U ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija širom sveta sve više se primenjuju raznoliki programi usmereni na unapređenje dobrobiti, psihičkog stanja i rehabilitacije osuđenih lica uz pomoć životinja poput konja i pasa (*Prison-based Animal Programs*) (Hemingway, Meek, Hill, 2015). Ovi programi podrazumevaju da lica koja se nalaze na izdržavanju krivičnih sankcija (najčešće kazne zatvora) stiču znanja i veštine potrebne za rad sa životinjama u smislu staranja o životinjama i njihovog dresiranja, a sa ciljem da se poveća verovatnoća da će te životinje biti udomljene (Bachi, 2014:1; Batrićević, 2019: 65). Među ovim programima, do sada su najviše primenjivani oni koji uključuju sledeće aktivnosti: 1) posećivanje – predstavnici udruženja za zaštitu životinja ili drugih humanitarnih organizacija u određeno vreme donose životinje (pse i/ili mačke) u ustanove za izvršenje krivičnih sankcija; 2) očuvanje divlje faune – osuđenici se staraju o povređenim divljim životinjama da bi ih posle vratili u prirodu; 3) čuvanje stoke odnosno staranje osuđenika o farmskim životinjama; 4) udomljavanje i zbrinjavanje napuštenih kućnih ljubimaca od strane osuđenika; 5) socijalizaciju službenih životinja – službeni psi se odgajaju i dresiraju da nauče osnovne komande, ili da postanu vodiči ili tragači za drogom ili nestalim licima 6) profesionalnu obuku – u sklopu koje osuđenici stiču znanja i veštine iz oblasti staranja o životinjama (šišanja, kupanja, češljanja itd.) i dobijaju zvanične sertifikate; 7) društveno koristan rad – kada osuđenici dresiraju i zbrinjavaju napuštene životinje da bi povećali verovatnoću njihovog udomljavanja i 8) druge aktivnosti u okviru takozvanih multimodalnih programa, koji sadrže elemente profesionalne obuke i društveno korisnog rada (Furst, 2006: 413; Bachi, 2014: 8; Cooke, 2014: 2; Batrićević, 2019: 65-66; Batrićević, 2019a: 11).

Svi ovi programi potpadaju pod širi pojam intervencija uz pomoć životinja (*Animal Assisted Interventions*), koje obuhvataju: 1) terapiju uz pomoć životinja (*Animal Assisted Therapy*), 2) aktivnosti uz pomoć životinja (*Animal Assisted Activities*), i 3) obrazovanje uz pomoć životinja (*Animal Assisted Education*) (Batrićević, 2019: 10). Reč je o svim intervencijama koje podrazumevaju smišljeno uključivanje životinja u terapijski ili isceljujući proces odnosno milje (Kruger, Serpell, 2006: 25). Posebno mesto među njima zauzimaju programi koji se sastoje u radu osuđenika sa konjima. Ovi programi zasnovani su na osnovnim postulatima psihoterapije uz pomoć konja (*Equine-Facilitated Psychotherapy*), koja, kao posebna vrsta iskustvene psihoterapije, može uključivati: dresiranje, timarenje, lonžiranje, jahanje, trkanje i druge slične aktivnosti sa konjima (Kruger,

Serpell, 2006: 23). Psihoterapiju uz pomoć konja realizuje licencirani specijalizovani psihoterapeut u saradnji sa adekvatno obučeni stručnjakom za rad sa konjima, a odlikuje je kontinuirana terapeutska veza sa jasno određenim ciljevima tretmana koje psihoterapeut i korisnik zajedno razvijaju (Kruger, Serpell, 2006: 23). Međutim, praktična iskustva, uključujući i istraživanje čiji su rezultati predstavljeni u ovom radu, potvrđuju da programi rada osuđenika sa konjima ne moraju nužno uključivati i psihoterapiju uz pomoć konja, već da se mogu uspešno sprovoditi i paralelno sa običnom (bilo individualnom, bilo grupnom) psihoterapijom, vođenom od strane psihologa zaposlenih u datoj ustanovi za izvršenje krivičnih sankcija, koji ne poseduju posebnu licencu za psihoterapiju uz pomoć konja.

Predmet ovog rada uključuje: analizu osnovnih karakteristika koje su zajedničke raznim programima rada osuđenih lica sa životinjama, sa posebnim fokusom na osobenosti rada osuđenika sa konjima, analizu usklađenosti osnovnih principa i načela na kojima počiva program rada osuđenika sa konjima sa ciljevima i svrhom izvršenja krivičnih sankcija, konkretno, kazne zatvora onako kako su oni propisani važećim normativnim okvirom u Republici Srbiji, analizu konkretne sadržine programa rada osuđenika sa konjima u Kazneno popravnom zavodu (u daljem tekstu: KPZ) Sremska Mitrovica, analizu impresija osuđenika i zaposlenih koji su uključeni u rad sa konjima u KPZ Sremska Mitrovica o dosadašnjim efektima primene tog programa na različite segmente života osuđenih lica i analizu uočenih prednosti programa rada osuđenika sa konjima za: osuđenike, zaposlene u KPZ Sremska Mitrovica, konje i širu zajednicu, kao i potencijalnih izazova uz iznošenje predloga za njegovo dalje razvijanje i unapređenje u budućnosti.

Istraživanje čiji su rezultati predstavljeni u ovom radu sprovedeno je primenom nekoliko metoda. To su: 1) polustruktuisani intervjui, 2) neposredno opažanje, 3) fotografisanje i 4) normativni metod. Polustruktuisani intervjui primenjen je u svrhu prikupljanja podataka o sadržini programa rada osuđenika sa konjima i impresijama zaposlenih i osuđenika o tom programu (jedan set pitanja za intervjue sa devet osuđenika, i jedan set pitanja za intervjue sa dvoje zaposlenih koji su bili uključeni u program rada sa konjima u KPZ Sremska Mitrovica u vreme sprovođenja istraživanja – od juna 2019. godine do marta 2020. godine). Metod neposrednog opažanja primenjen je u svrhu prikupljanja podataka o sadržini i konkretnim načinima realizacije programa kao i o efektima programa na ponašanje i međusobne odnose osuđenika i zaposlenih uključenih u program. Fotografisanje, kao svojevrsan metod koji pripada takozvanoj vizuelnoj metodologiji (*visual methodologies*) (Glaw et al., 2017: 1-8), a koji se sve šire pri-

menjuje u kvalitativnim istraživanjima u sociologiji, antropologiji, psihologiji i drugim povezanim naukama i naučnim disciplinama (Becker, 1974: 3-26; Moore *et al.*, 2008: 50-62; Hartel, Thomson, 2011: 2214-2224) takođe je u ovom istraživanju primenjeno u svrhu prikupljanja podataka o sadržini, načinima odvijanja i efektima programa na osuđenike i zaposlene koji u njemu učestvuju, ali na jedan produbljeniji, detaljniji i sveobuhvatniji način koji pruža inovativne mogućnosti za prezentovanje rezultata istraživanja. Analiza pravnih okvira od značaja za diskutovanje kapaciteta programa rada sa životinjama da doprinese ostvarivanju svrhe krivičnih sankcija, sprovedena je primenom doktrinarnog metoda, kao metoda koji se primenjuje u tradicionalnom pravnom istraživanju i koji uključuje bavljenje normativnom stranom pravnog fenomena (Milić, 2019: 98). Primena doktrinarnog metoda podrazumeva opisivanje pravnih normi, utvrđivanje njihovog važenja i postavljanje hipoteze o njihovom značenju, korišćenjem klasičnih sredstava tumačenja (Dajović, 2017: 231), odnosno primenom hermeneutičkih i konceptualno analitičkih metoda (Dajović, 2017: 232), što je primenjeno i u ovom radu i to u kontekstu tumačenja svrhe izvršenja krivičnih sankcija uopšte, a u okviru nje, posebno kazne zatvora. Potom su pojedinačni ciljevi koji se nastoje realizovati primenom ovog programa upoređivani sa ciljem izvršenja krivičnih sankcija u Republici Srbiji definisanim primenom normativnog metoda.

Cilj ovog rada jeste kritično sagledavanje ključnih komponenti koje čine sadržinu programa rada osuđenika sa konjima u KPZ Sremska Mitrovica, kao i analiza efekata koji se njihovom primenom nastoje ostvariti, a sve to u sklopu važećeg pravnog okvira kojim je regulisano izvršenje krivičnih sankcija u Republici Srbiji i kojim je propisana svrha njihovog izvršenja. Osim toga, cilj ovog rada jeste i ostvarivanje uvida u dosadašnje impresije osuđenika i zaposlenih koji su uključeni u ovaj program kako bi se procenili postojeći i eventualno predvideli njegovi budući efekti na osuđena lica kako tokom boravka u zatvoru tako i po izlasku na slobodu nakon izdržane kazne. Konačno, cilj ovog rada uključuje i nastojanje da se uoče sve prednosti programa rada sa konjima za osuđena lica, zaposlene u zatvoru, konje i širu zajednicu, odnosno društvo, kao i potencijalni izazovi u vezi sa njegovom realizacijom odnosno efektima, ne bi li se postavili temelji kako za buduća istraživanja tako i za buduću primenu ovog programa u ne samo u KPZ Sremska Mitrovica već i u drugim ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija u Srbiji.

2. Mogući doprinos programa rada osuđenika sa konjima u KPZ Sremska Mitrovica ostvarivanju svrhe krivičnih sankcija

Primena različitih programa koji podrazumevaju rad osuđenika sa životinjama u skladu su sa važećim normativnim okvirima kojima je propisana svrha kazne zatvora (u okviru opšte svrhe krivičnih sankcija) i kojima je regulisano njeno izricanje i izvršenje. Najvažniji od njih su: Krivični zakonik Republike Srbije ¹ (u daljem tekstu: KZRS) i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija² (u daljem tekstu: ZIKS).

Prema članu 4. KZRS, opšta svrha propisivanja i izricanja krivičnih sankcija, pa i kazne zatvora, sastoji se u suzbijanju dela kojima se povređuju ili ugrožavaju vrednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom. Za razliku od većine inostranih krivičnih zakonika koji ne definišu eksplicitno svrhu kažnjavanja, (Stojanović, 2016: 211), KZRS to čini u članu 42., ističući da je u okviru prethodno opisane opšte svrhe krivičnih sankcija, svrha kažnjavanja: 1) sprečavanje učinoca da čini krivična dela i uticanje na njega da ubuduće ne čini krivična dela; 2) uticanje na druge da ne čine krivična dela i 3) izražavanje društvene osude za krivično delo, jačanje morala i učvršćivanje obaveze poštovanja zakona. Dakle, KZRS u tački 3. pored specijalne prevencije (tačka 1.) i generalne prevencije (tačka 2.), sadrži i jedan poseban aspekt generalne prevencije koji je, naročito u poslednje vreme, u fokusu istraživanja – pozitivnu generalnu prevenciju, koja ima za cilj učvršćivanje društvenih i moralnih normi od strane pojedinaca, kao najjaču branu vršenju krivičnih dela (Stojanović, 2016: 213).

Zakon o izvršenju krivičnih sankcija³ (u daljem tekstu: ZIKS) u članu 2. propisuje da se izvršenjem krivičnih sankcija ostvaruje kako opšta tako i individualna svrha njihovog izricanja, a sve to sa ciljem da se osuđena lica uspešno reintegrišu u društvo. Prema članu 43. ZIKS-a svrha kazne zatvora sastoji se u tome da osuđeno lice tokom njenog izvršenja, primenom odgovarajućih programa postupanja, usvoji društveno prihvatljive vrednosti u cilju lakšeg uključivanja u uslove života, kako u budućnosti ne bi vršio krivična dela.

Navedene zakonske odredbe ukazuju na to da suštinu izvršenja kazne zatvora čini resocijalizacija osuđenih lica, odnosno nastojanje da se podstakne njihova reintegracija u društvenu zajednicu po izlasku na slobodu. Rezultat uspešne resocijalizacije i socijalne reintegracije sastoji se u prevenciji povrata, odnosno

1 Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

2 Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Službeni glasnik RS*, br. 55/2014 i 35/2019.

3 Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Službeni glasnik RS*, br. 55/2014 i 35/2019.

u sprečavanju da se lica koja su već činila krivična dela vrate kriminalnom ponašanju. Prevazilaženje mnogobrojnih prepreka koje stoje na putu postizanja tog rezultata, zahteva velike napore – kako od strane zaposlenih u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija tako i od strane osuđenih lica (Batrićević, 2019b: 68).

Zatvorske deprivacije smatraju se jednom od glavnih prepreka na putu uspešne resocijalizacije i socijalne reintegracije osuđenih lica. One se pojavljuju usled toga što zatvori kao totalne institucije, ne mogu, neće ili ne uspevaju uvek da na adekvatan način zadovolje neke elementarne potrebe osuđenih lica (Špadijer Džinić *et al.*, 2009: 226). Sajks kao najzastupljenije izdvaja sledeće deprivacije: deprivaciju slobode, deprivaciju heteroseksualnih odnosa, deprivaciju materijalnih dobara i usluga, deprivaciju autonomije i deprivaciju sigurnosti (Sykes, 1958: 65-77, prema: Ilijić, 2014: 78). Naime, dugotrajan boravak u zatvorskoj instituciji može prouzrokovati ozbiljne psihološke štete, a uspešnost emocionalnog i fizičkog opstanka pojedinca pod takvim okolnostima zavisi od njegovih individualnih sposobnosti da se prilagodi na zatvorske uslove života i zatvorske deprivacije (Ilijić, 2014: 76-77). Kao jedan od veoma učestalih modaliteta reagovanja na zatvorske deprivacije javlja se i stvaranje specifičnih društvenih odnosa među osuđenima i kreiranje sistema vrednosti i normi koje predstavljaju suprotnost u odnosu na opšteprihvaćeni društveni sistem i zatvor kao organizaciju (Ilijić, 2014: 83). Zapravo, dolazi do integrisanja u zatvorenički društveni sistem koje dolazi kao odgovor osuđenih lica na deprivacije (Nikolić, Kron, 2011: 76).

Kako bi se pomenute ali i mnoge druge negativne reakcije na zatvaranje suzbile ili što je moguće više ublažile, stalno se traga za adekvatnim načinima da se one prevaziđu i ukoliko je to moguće, zamene pozitivnim (Batrićević, 2019b:70). Ova nastojanja u skladu su sa stavom da izolacija sama po sebi predstavlja dovoljnu kaznu, te da ne treba dodatno dehumanizovati uslove njenog izdržavanja (Knežić, 2017: 15). U skladu sa tim, savremeni sistemi izvršenja krivičnih sankcija trebalo bi da ulažu konstantne napore kako bi se zatvorske deprivacije svele na minimum koji je svojstven samom lišenju slobode (Batrićević, 2019b:71).

Mnoga istraživanja o efektima uključivanja životinja u rad i resocijalizaciju osuđenih lica potvrdila su da upravo vreme koje oni provedu u prirodi, sa životinjama, odnosno u radu sa njima i oko njih, može značajno ublažiti osećaj lišenosti i olakšati prevazilaženje zatvorskih deprivacija (Batrićević, 2019b:72). Pored toga, većina programa rada osuđenih lica sa životinjama sadrži i obrazovnu komponentu, jer osuđenici tokom njihovog sprovođenja prolaze kroz određeni vid obuke, profesionalnog usavršavanja, stručnog osposobljavanja i tako stiču znanja

i veštine potrebne za sticanje zakonitog izvora prihoda na slobodi, kao i formalnu potvrdu u vidu diplome ili sertifikata (*Ibid.*). To je važno ako se ima u vidu da uključivanje osuđenih lica u obrazovni proces u penalnim ustanovama može imati pozitivan uticaj na efekte penalne rehabilitacije. Primarna funkcija takve edukacije ujedno je i izraz humanizacije izvršenja zatvorske kazne i nastojanja da se ostvare korektivni efekti na osuđena lica (Jovanić, 2010, prema: Ilijić, 2015: 310). Budući da je recidivizam multikauzalna pojava, naknadna edukacija osuđenih lica ne predstavlja sigurno jamstvo da oni u budućnosti neće više vršiti krivična dela, ali se time ipak povećava verovatnoća da će se ta lica na slobodi uspešnije uključiti u prosocijalne tokove na slobodi (Žunić- Pavlović, Jovanić, 2006, prema: Ilijić, 2015: 310).

Sve prethodno navedeno govori u prilog tome da programi rada osuđenika sa životinjama doprinose ostvarenju svrhe kažnjavanja uopšte, a u okviru nje naročito kazne zatvora, i to na više načina: 1) olakšavanjem prevazilaženja zatvorskih deprivacija čime se doprinosi uspešnijoj primeni tretmana i resocijalizacije, i 2) obrazovanjem odnosno profesionalnim osposobljavanjem i usavršavanjem osuđenika, čime se omogućava da oni po izlasku na slobodu pronađu legalno zaposlenje, odnosno izvor prihoda i da se odvrte od kriminalnog ponašanja (Batrićević, 2019b:74). Dakle, željeni ishod ovih programa svodi se na prevenciju recidivizma, odnosno ponovnog vršenja krivičnih dela i, posredstvom toga, zaštitu društva od kriminaliteta. Zbog toga je njihova primena ne samo opravdana već i poželjna u cilju realizacije svrhe krivičnih sankcija, (Batrićević, 2019b:74).

3. Sadržina programa rada osuđenika sa konjima u KPZ Sremska Mitrovica

Program rada osuđenika sa konjima koji je analiziran u ovom radu sprovodi se u poluotvorenom delu KPZ Sremska Mitrovica. U program su uključeni osuđenici koji su izrazili volju i rešenost da u njemu učestvuju i koji su, prema mišljenju i proceni vaspitača i predavača ocenjeni kao sposobni i podobni da budu deo takvog programa. Štale, hipodrom i kovačka radionica, kao i sami konji nalaze se u okviru zatvorskog kompleksa, tako da ne postoji potreba da ga osuđenici napuštaju kako bi pohađali program. Konji su mahom bivši trkački konji koji zbog povreda ili starosti nisu više u mogućnosti da učestvuju u konjičkim trkama, ili konji o kojima vlasnici više nisu u mogućnosti da se staraju, te su na taj način zbrinuti. Neki od konja su i donirani kao poklon ovoj ustanovi. Pojedini konji koji su uključeni u program koriste se i u školi jahanja za decu i mlade, koja se odvija na hipodromu u okviru ove ustanove.

U sadržinskom smislu, program rada osuđenika sa konjima u KPZ Sremska Mitrovica podrazumeva paralelnu edukaciju polaznika iz dve oblasti: 1) osnova konjarstva i 2) osnova potkivačkog zanata. Obuka iz osnova konjarstva sprovodi se prema prilagođenom programu iz ove oblasti sa Poljoprivrednog fakulteta Univerziteta u Beogradu (videti, na primer: Mitrović, 2005). Pri tome se uzima u obzir okolnost da nemaju svi učesnici u programu jednak nivo predznaja, te se program nekad prilagođava celoj grupi, a nekad čak i pojedincu. Prema rečima predavača: *“Predavač pruža polazniku onoliko znanja koliko vidi da ovaj može da primi”*. Kao primer, predavač navodi znanja iz biohemije, koju većina polaznika nikada nije učila, a koja su potrebna da bi se razumeli neki fiziološki procesi kod konja. Međutim, ako bi predavač uočio da neko od polaznika poseduje znanja iz te oblasti, izdvojio bi vreme da njemu posebno, detaljnije nego drugima, te procese objasni, što ovaj program čini veoma individualizovanim i maksimalno prilagođenim polaznicima. Takav vid nastave moguće je sprovesti u malim grupama, što je i razlog zbog kojeg broj učesnika i u prvoj i u drugoj grupi nije prelazio deset.

Obuka iz osnova potkivačkog zanata podrazumeva prenošenje praktičnih znanja i veština iz te oblasti na polaznike, prevashodno kroz radionice, demonstracije i praktičan rad. Krajnji cilj ove obuke jeste da polaznici budu osposobljeni da nakon izlaska na slobodu šegrtuju kod potkivača i dalje učeći i usavršavajući taj zanat te da, ukoliko steknu sopstveni alat i opremu mogu samostalno da potkivaju konje.

I osnove konjarstva i osnove potkivačkog zanata izučavaju se sa dva međusobno povezana i prožimajuća aspekta: teorijskog i praktičnog. U pitanju je koncept učenja kroz rad, takozvani *“working pupil scheme”*, koji se, posebno u oblasti konjarstva široko primenjuje u svetu (Burgon, 2011: 176). Ovaj pristup zasniva se na kontinuiranom kombinovanju teorijskog učenja i sticanja praktičnih znanja i veština kroz radionice, demonstracije i konkretan rad učesnika programa pod nadzorom predavača⁴. Prema rečima eksperata iz oblasti konjarstva angažovanih kao predavača na ovom projektu u KPZ Sremska Mitrovica, a koji su intervjuisani u formi polustruktuisanog intervjua za potrebe istraživanja čiji su rezultati predstavljeni u ovom radu, svi nivoi rada sa konjima baziraju se na učenju kroz rad, te se i ovde teorijska znanja svaki put *“provuku kroz praktičan rad”*. Postoje određene teorijske jedinice koje se moraju preći, kao što je na primer: stavljanje ulara, kupanje, ishrana, lonžiranje, anatomija – sve što je potrebno za jedan sveobuhvatan rad sa sportskim konjima. Teorijska nastava po pravilu

4 Više o tome: Hartstone Equestrian, Working Pupil Scheme, dostupno na: <http://www.hartstone-equestrian.co.nz/Rider-Education/Working-Pupil-Scheme>, stranici pristupljeno 14.07.2020.

prethodi praktičnom radu, ali ostalo zavisi od konkretnih situacija sa kojima se polaznici susreću tokom praktičnog rada, što ovaj vid nastave čini dosta spontan. Na primer, ako se konji hrane, predavač tom prilikom održi kratko predavanje o osnovama ishrane konja, ako se uoči da neki konj hrama, predavač ukratko objasni prirodu povrede i moguće razloge za takvu povredu, ako se uoči neka nebezbedna situacija, predavač skrene pažnju na osnove bezbednosti u štali itd. Takav pristup podrazumeva često podsećanje na već stečena znanja, interakciju između polaznika i predavača.

Kompletna obuka, uključujući i kurs iz osnova konjarstva i kurs iz osnova potkivanja, traje oko godinu dana, budući da su u pitanju oblasti koje osim teorijskog zahtevaju i sticanje praktičnog znanja, odnosno razvijanje veština kroz vežbu i kontinuiran rad. Prilikom diskutovanja trajanja obuke treba imati u vidu i jedno ograničenje koje se u tom pogledu javlja. Naime, neki od osuđenika koji učestvuju u ovom programu tokom trajanja obuke mogu da steknu pravo na uslovni otpust, što podrazumeva da neki od njih mogu usled izlaska na (uslovnu) slobodu napustiti kurs.

Na kraju obuke polaznici dobijaju sertifikat o završenom kursu za negovatelja sportskih konja i osnove potkivanja. Ovaj sertifikat podrazumeva da polaznici mogu da se zaposle kao štalari ili kao takozvani “grumeri” (*groomers*), odnosno zaposleni koji hrane, čiste, šetaju i lonžiraju konje, uređuju im kopita, mažu im noge i uopšte se staraju o njima. Prema rečima predavača, ovo zanimanje je veoma važno i traženo u centrima za čuvanje i uzgoj sportskih konja, kako u našoj zemlji, tako i u inostranstvu. Što se tiče potkivačkog zanata, ovaj sertifikat potvrđuje da polaznici imaju osnovna znanja iz te oblasti, ali da nisu profesionalni potkivači te da uprkos činjenici što neke poslove mogu obavljati sami, i dalje imaju potrebu za usavršavanjem. Ipak, imajući u vidu da, prema navodima predavača, u ovom regionu ne postoji potkivačka škola koja bi izdavala takve zvanične sertifikate (predavač se školovao u Sjedinjenim Američkim Državama), te da se potkivački zanat i dalje uči kroz šegrtovanje kod majstora, značaj ovog sertifikata je veliki. Naime, on predstavlja ne samo svedočanstvo o znanju učenika programa, već i dragocenu preporuku koja bi trebalo da poveća verovatnoću njihovog zapošljavanja u konjičkoj industriji po izlasku na slobodu. Predavači naglašavaju da je potkivački zanat, iako star i tradicionalan, i dalje izuzetno potreban i tražen, kako u našoj zemlji tako i u inostranstvu, te da posedovanje ovakvog sertifikata i znanja može u znatnoj meri doprineti da osuđena lica po izlasku na slobodu pronađu zaposlenje i zakonit izvor prihoda, čime se smanjuje verovatnoća recidivizma, odnosno ponovnog vršenja krivičnih dela od strane tih lica.

4. Impresije predavača i osuđenika koji su uključeni u program rada sa konjima u KPZ Sremska Mitrovica

Podaci o impresijama predavača i osuđenika koji su uključeni u program rada sa konjima u KPZ Sremska Mitrovica o sadržini i dosadašnjim efektima tog programa prikupljeni su kroz razgovore u formi polustruktuisanih intervjua vođenih tokom trajanja programa. Intervjuisani su predavači iz oblasti konjarstva i iz oblasti potkivačkog zanata, kao i ukupno 9 polaznika koji su učestvovali u programu tokom prve polovine 2019. godine. Pri tome treba istaći da su među njima i dvojica polaznika koji su već završili tu obuku sa prethodnom grupom, ali su nastavili da učestvuju u radu druge grupe kao demonstratori, kako bi stečena znanja i veštine prenosili novim polaznicima. Prosečna starost ispitanika je 34 godine. Većina njih su oženjeni i imaju decu. Najveći broj ispitanika ima srednjoškolsko obrazovanje, dok jedan ima završen ekonomski fakultet a dvojica osnovnu školu.

Kada su u pitanju krivična dela, 6 od ukupno 9 ispitanika osuđeni su za krivično delo neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga (član 246. KZRS), a od njih je jedan osuđen za to delo u sticaju sa krivičnim delom falsifikovanja isprave (član 355. KZRS). Jedan ispitanik osuđen je za krivično delo silovanja (član 178. KZRS), jedan za krivično delo obljube sa detetom (član 180. KZRS) i jedan za ratni zločin protiv civilnog stanovništva (član 372. KZRS). U proseku je ispitanicima ostalo nešto više od 2 godine do izlaska na slobodu, ako se izuzme ispitanik koji je osuđen za krivično delo ratnog zločina nad civilnim stanovništvom, kojem je ostalo još 8 godina.

Ispitanici su gotovo jednoglasni u pogledu odgovora na pitanje šta je ono što im najviše smeta u zatvorskom okruženju te su na prvo mesto stavili prenaseljenost, odnosno činjenicu da veliki broj lica u isto vreme boravi u relativno malom prostoru, usled čega dolazi ne samo do ugrožavanja privatnosti već i do povišene tenzije, narušavanja ravnoteže u međuljudskim odnosima i osećanja nervoze i neprijatnosti. Pored toga, osuđenici su kao najteže deprivacije istakli i razdvojenost od svojih porodica, posebno supruga i dece, mogućnost da ih viđaju samo sporadično prilikom poseta ili ako dobiju slobodan vikend, dok su neki tome dodali i nemogućnost bavljenja ranijim zanimanjem, odnosno hobijima. Kao jedan od načina da prevaziđu negativne emocije koje takva atmosfera u njima izaziva, većina njih navela je upravo boravak u prostoru gde su smešteni konji i uživanje u radu sa njima. Mnogima je upravo to nastojanje da, kako kažu “pobegnem iz tog okruženja makar na dva sata” bilo ključni motivacioni faktor da se prijave za učestvovanje u programu rada sa konjima. Osim želje za borav-

kom u umirujućem i vedrom okruženju i ispunjavajućem radu sa životinjama, ispitanici su naveli i sledeće razloge za priključivanje programu: 1) želju da na jedan kvalitetniji i smisleniji način ispune svoje vreme; 2) nastojanje da im vreme brže prođe; 3) rešenost da steknu nova znanja i veštine, kako bi kasnije mogli da se profesionalno bave uzgojem i/ili potkivanjem konja i u tome pronađu novi, legalni izvor prihoda kada izađu na slobodu; 4) činjenica da se po završenom kursu dobija diploma, odnosno sertifikat koji predstavlja značajnu preporuku za zaposlenje u ovoj oblasti; 4) ljubav prema konjima, bilo da se ona razvijala od najranijeg detinjstva, kao što je to bio slučaj sa dvojicom ispitanika, bilo da se javila kasnije, u zrelijim godina uz podsticaj od strane dece i porodice; 5) nastojanje da steknu što veći broj bodova kako bi napredovali i ostvarili pravo na uslovni otpust.

U pogledu prethodnih iskustava u radu sa životinjama uopšte, a posebno sa konjima, sastav ove grupe je vrlo heterogen. Budući da je više od polovine ispitanika odraslo na selu, već su ranije imali kontakt sa životinjama, posebno farmskim, uključujući i konje. Sa druge strane, postoje i oni koji nikada ranije nisu imali prilike da se susretnu sa takvim životinjama i da iskuse takvu vrstu rada. Ipak, to ih nije sprečilo da pokažu veliki entuzijazam i posvećenost učenju i sticanju novih znanja i veština iz ove oblasti. Uprkos različitim nivoima iskustva u ovoj oblasti, nijedan od ispitanika nije pokazao bilo kakvu vrstu straha ili manjka samopouzdanja prilikom otpočinjanja obuke. Prišli su tome vrlo otvoreno, sa puno entuzijazma i rešenosti. Sjajan primer predstavlja jedan ispitanik koji je odrastao u gradskoj sredini i stekao fakultetsko obrazovanje i koji pre dolaska na izdržavanje kazne nikada nije imao kontakt sa konjima, da bi potom završio početnu obuku sa prvom grupom polaznika u trajanju od godinu dana i nastavio da radi sa drugom grupom kao demonstrator. Dakle, uprkos tome što nije imao nikakvo prethodno iskustvo u radu sa konjima i što je živeo u urbanom okruženju, uspeo je da stekne takav nivo znanja i veština, naročito iz oblasti lonžiranja konja, i potkivačkog zanata da je postao sposoban da ih prenosi drugima.

Iako nisu svi ispitanici imali iskustvo u radu sa konjima, svi su izjavili da vole životinje te da smatraju da boravak sa životinjama na ljude deluje pozitivno u psihičkom, odnosno emotivnom smislu – opuštajuće, ispunjavajuće, isceljujuće. To ilustruju i njihove izjave kako o odnosu između ljudi i životinja uopšte, tako i o samom programu rada sa konjima.

“Sa životinjama je meni mnogo lakše nego sa ljudima. Sa njima nema tenzija, nema problema. Sve što mi sa njima uradimo, isto tako nam se vraća.”

“Od samog početka meni je ovde (odnosi se na hipodrom i štale) mir. Smiruju me konji. Ovaj kurs mi ulepša dan, prekine monotoniju.”

“Ljudi mi najviše smetaju pa zato najviše vremena provodim sa konjima. Kad sam najviše besan dođem ovde (odnosi se na hipodrom i štale) i uradim nešto što mi je recimo juče bilo teško.”

“Mislim da je to (govori o dejstvu životinja na ljude) pozitivno. To je deo pažnje, ljubavi, što jedan drugom mogu da pruže. Dobro je kad čovek dobije povratnu informaciju. To je veliki uspeh, kada čovek može da ostvari kontakt sa životinjom.”

“Lepo je, pogotovo nama ovde (odnosi se na hipodrom i štale). Jer u zatvoru smo mi nekako malo otuđeni, tako da nam svaka životinja dođe kao dobra stvar za nas – da nas opusti, relaksira... tu neku svoju intimu da pokažemo koju možda inače ne pokazujemo kao grube ličnosti ovde. Znaš da ti neće loše, može samo dobro da ti donese.”

Učesnici u programu imaju različite stavove u vezi sa time da li bi nakon izlaska na slobodu želeli da se profesionalno oprobaju u oblasti konjarstva ili potkivačkog zanata. Neki od njih još uvek nemaju jasnu predstavu o tome čime bi želeli da se bave po izlasku na slobodu, neki bi želeli da se vrate na svoje ranije zaposlenje, dok su pojedinci izrazili želju da na slobodi pokušaju da samostalno obavljaju neki posao vezan za konje ili da se tome posvete kao hobiju, pored svog redovnog posla. Primera radi, jedan od ispitanika istakao je da u mestu gde živi ima nekoliko vlasnika konja, ali da nema potkivača. Istovremeno je naglasio da zbog činjenice da je već bio osuđivan (ovo mu je drugi put da izdržava kaznu u KPZ Sremska Mitrovica) nije mogao da se zaposli, te da bi otpočinjanje samostalnog rada u vidu otvaranja potkivačke radionice za njega predstavljalo dobru priliku da stekne zakonite izvore prihoda. Drugi je naglasio da bi, pošto je od malena pomagao dedu i ocu koji su se bavili prodajom konja, voleo da po izlasku na slobodu nabavi konje, ali da bi se njima više bavio iz ljubavi, kao hobijem, a ne profesionalno. Ipak, i oni ispitanici koji nisu bili sigurni u pogledu izbora zaposlenja po izlasku na slobodu, nisu isključili mogućnost da u nekom momentu počnu da obavljaju neki od poslova vezan za staranje o konjima ili potkivanje. U svakom slučaju, saglasni su po pitanju toga da bi nova znanja i veštine, kao i formalni sertifikat u tom smislu mogli da im koriste.

Kada je reč o impresijama predavača, pre svega treba istaći da su one u svakom smislu pozitivne – kako u pogledu uslova u kojima se program odvija, tako i u vezi sa ponašanjem, raspoloženjem i motivisanošću polaznika da stiču nova znanja i veštine, ali i da kroz rad sa konjima rade na sebi i svom ličnom razvoju u pravcu uspešne resocijalizacije i socijalne reintegracije.

Konačno, posebno važan faktor koji doprinosi uspešnom odvijanju ovog programa predstavlja i podrška koju osuđena lica koja u njemu učestvuju dobijaju od svojih porodica. Primena fotografisanja kao metoda prikupljanja podataka tokom ovog istraživanja u znatnoj meri je doprinela ostvarivanju uvida i u impresije članova porodica osuđenika u vezi sa njihovom angažovanjem na programu rada sa konjima. Naime, fotografije koje su nastajale tokom terenskog istraživanja štampane su i svaki put deljene osuđenima koji su imali pravo da ih zadrže. Oni su potom imali priliku kako da međusobno diskutuju i razmenjuju utiske o njima, tako i da ih pokažu članovima svojih porodica bilo prilikom poseta, bilo prilikom odlaska kućama za vikend ili odmor. U tom smislu, fotografije su doprinele tome da podstaknu osuđenike da izraze i podele svoje utiske o programu rada sa konjima, ali i da članovi njihovih porodica takođe steknu detaljniji i potpuniji uvid u angažovanje osuđenika na tom programu te da izraze svoje impresije u vezi sa tim.

5. Zaključak – prednosti programa rada osuđenika sa konjima, potencijalne nedoumice i preporuke za budućnost

Imajući u vidu činjenicu da je broj dosadašnjih polaznika ovog programa relativno mali (deset u prethodnoj i devet u grupi čiji su polaznici intervjuisani za potrebe istraživanja predstavljenog u ovom radu), rezultati i iz njih izvedeni zaključci isključivo su kvalitativnog karaktera. Oni nemaju za cilj da omogućе generalizacije ili predviđanja, već da isključivo kroz individualne utiske i priče polaznika i predavača doprinesu stvaranju slike o ovom programu, ukažu na njegove dosadašnje prednosti i eventualne izazove, kao i da postave smernice za njegova buduća istraživanja, praćenja i usavršavanja.

Dosadašnja iskustva pokazala su da se učestvovanje u programu rada sa konjima izuzetno pozitivno odražava na psihičko stanje i emocije osuđenika. Naime, prema rečima samih osuđenika, provođenje vremena sa konjima i rad sa njima podstakli su kod njih osećaj smirenosti, ljubavi, poverenja i empatije i smanjili su količinu agresije i redukovali njeno ispoljavanje. Osim toga, odgovori ispitanika u vezi sa njihovim odnosom prema konjima o kojima brinu potvrđuju da se kod njih počeo razvijati ili osnaživati osećaj odgovornosti i brige za druga živa bića. Konačno, zahvaljujući mogućnosti da provode vreme izvan standardnog zatvorskog okruženja koje su opisali kao prenaseljeno, haotično i uznemirujuće, osuđenici su konstatovali da angažovanjem na radu sa konjima lakše podnose zatvorske deprivacije. Prema rečima osuđenika, program ih je pod-

stakao da razmišljaju o budućnosti i organizovanju svog života i zaposlenja po izlasku na slobodu.

Po svemu sudeći, program rada sa konjima se do sada pokazao kao pozitivan i kada je u pitanju poboljšanje komunikacije i međuljudskih odnosa, kako između osuđenika tako i između osuđenika i zatvorskog osoblja odnosno predavača na programu. Kada su u pitanju odnosi između osuđenika, uočeni su: timski rad, razmena znanja i iskustava iz oblasti koje su predmet izučavanja u sklopu programa, uzajamno podsticanje i ohrabrivanje, kako da se uključe u program, tako i da u njemu ostanu i napreduju... Ovi efekti postignuti su i time što su dva osuđenika koji su ispitani za potrebe istraživanja čiji su rezultati predstavljeni u ovom radu, već učestvovali u programu rada sa konjima sa prethodnom grupom polaznika, te su u ovu uključeni kako bi bili demonstratori. Sa jedne strane, oni su pomagali predavačima da prenesu znanja novim polaznicima, a sa druge ohrabrivali te iste polaznike sopstvenim pozitivnim primerom.

Kao što je već istaknuto, program je doprineo unapređenju odnosa između osuđenika i njihovih porodica na jedan osoben način – primenom metoda fotografisanja, kao metoda prikupljanja podataka u kvalitativnim istraživanjima. U ovom slučaju, fotografisanje nije samo imalo svrhu metoda prikupljanja podataka (u smislu kreiranja baze fotodokumentacije) već je omogućilo da članovi porodica osuđenika ostvare potpuniji uvid u njihovom angažovanju na programu i izraze svoje utiske u vezi sa tim. Veliki značaj ima to što su reakcije članova porodica bile krajnje pozitivne i ohrabrujuće, što je onda i same osuđenike dodatno podstaklo da ostanu i napreduju u programu.

Dosadašnja iskustva u vezi sa programom ukazala su i na postojanje određenih izazova u vezi sa njegovom primenom i podstakla su predavače na razmatranje mogućnosti za njegovo dalje razvijanje i unapređivanje u budućnosti. Imajući u vidu da su pojedini osuđenici pokazali posebnu želju i motivisanost da se dodatno edukuju iz oblasti konjarstva te da svoja znanja i veštine iz ove oblasti prošire, bilo bi poželjno pribaviti dodatnu literaturu koja bi im bila stavljena na raspolaganje. Osim toga, predavači su istakli i predlog uvođenja još naprednijeg kursa, kao nastavka dosadašnjeg, tokom kojeg bi zainteresovanim osuđenici-ma bilo omogućeno da svoja znanja i veštine dodatno usavrše. U takve kurseve bilo bi poželjno uključiti i predavače iz još nekih struka, posebno veterinarske. Ono što se pokazalo kao izazov jeste i pitanje optimalnog vremenskog perioda trajanja obuke. Sa jedne strane, priroda obuke je takva da uključuje sticanje veština kroz primenu teorijskih znanja u praksi, što iziskuje dosta vežbe, ponavljanja i kontinuiranog rada a, samim tim i vremena da se te veštine razviju. Sa druge strane, postoji velika verovatnoća da neki od polaznika tokom učestvova-

nja u programu dobiju uslovni otpust ili budu prebačeni iz poluotvorenog dela (gde se program odvija) u otvoreni deo i da usled toga budu prinuđeni da napuste program i ostanu bez sertifikata. Zbog toga bi prilikom uključivanja osuđenika u ovaj program rada trebalo imati u vidu i to koliki deo kazne su idržali, odnosno da li bi i u kom trenutku mogli ispuniti uslove za prelazak u otvoreni deo ili za dobijanje uslovnog otpusta. Imajući to u vidu, trebalo bi razmotriti mogućnost sprovođenja ovakvog programa i u otvorenom delu kazneno-popravnog zavoda, za šta trenutno ne postoje objektivni uslovi, kao i mogućnost da osuđenik koji je dobio uslovni otpust ako želi, nastavi sa učestvovanjem u programu ali pod drugačijim uslovima.

Na kraju, tokom razgovora sa predavačima na programu, iskristalisao se stav da bi bilo korisno da se primena ovakvih i sličnih programa rada sa konjima počne primenjivati i u drugim ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija u Srbiji, te da bi njihovi efekti bili naročito pozitivni u odnosu na maloletne prestupnike. Nekoliko meseci nakon toga, učinjeni su prvi koraci u tom pravcu, upravo u Vaspitno-popravnom domu za maloletnike u Kruševcu.

Kada je u pitanju dalje istraživanje primene ovog programa, treba insistirati na sprovođenju njegovog kontinuiranog, longitudinalnog praćenja – sa svakom novom grupom polaznika. Na taj način bi se omogućilo: stvaranje većeg uzorka ispitanika, što bi vremenom omogućilo izvođenje nekih opštijih zaključaka i, eventualno predviđanja. Osim toga, potrebno je pratiti da li će neko od lica koje je učestvovalo u programu rada sa konjima ponovo učiniti neko krivično delo po izlasku na slobodu. Time bi, vremenom, bilo omogućeno da se procene realni efekti ovog programa na prevenciju recidivizma, što u ovom trenutku, imajući u vidu kratak period njegovog sprovođenja još uvek nije moguće. Konačno, bilo bi korisno pratiti i da li su lica koja su učestvovala u programu rada sa konjima po izlasku na slobodu otpočela da se bave nekim poslom vezanim za konjičku industriju. Na taj način omogućila bi se i stvarna procena njegovih efekata na zapošljavanje osuđenih lica po izlasku na slobodu.

Literatura

- Becker, H. (1974) Photography and Sociology. *Studies in the Anthropology of Visual Communication*, 1(1), pp. 3-26.
- Batrićević, A. (2019) Životinje i tretman prestupnika zavisnih od opojnih droga: domašaj, perspektive i italijansko iskustvo. *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 57(2), str. 59-75.

- Batrićević, A. (2019a) Animals and the resocialization of offenders: from ideas to application. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 38(1), str. 7-21.
- Batrićević, A. (2019b) *Druga šansa: rad osuđenika sa psima u KPZ Sremska Mitrovica*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Burgon, H.L. (2011) ‘Queen of the world’: experiences of ‘at-risk’ young people participating in equine-assisted learning/therapy. *Journal of Social Work Practice*, 25(2), pp. 165-183.
- Cooke, B. (2014) *An Evaluation of Prison-Based Dog-Training Programs in Two US States Using a Mixed-Methods Approach*. London: SAGE Publications, Ltd. SAGE Research Methods Cases, <http://methods.sagepub.com/case/evaluation-prison-based-dog-training-in-two-us-states-a-mixed-methods>, 13.07.2020.
- Dajović, G. (2017) Proučavanje prava, pravna nauka, teorija i filozofija. *Pravni zapisi*, (2), str. 222-248.
- Furst, G. (2006) Prison-based animal programs: A national survey. *The Prison Journal*, 86(4), str. 407–430.
- Glaw, X., Inder, K., Kable, A., Hazelton, M. (2017) Visual Methodologies in Qualitative Research: Autophotography and Photo Elicitation Applied to Mental Health Research. *International Journal of Qualitative Methods*(16)12, pp. 1-8.
- Hartel, J., Thomson, L. (2011) Visual Approaches and Photography for the Study of Immediate Information Space. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 62(2), pp. 2214-2224.
- Hemingway, A., Meek, R., & Hill, C. E. (2015). An exploration of an equine-facilitated learning intervention with young offenders. *Society & Animals*, 23, pp. 544-568.
- Ilijić, Lj. (2014) *Osuđeni i deprivacije: uticaj karakteristika ličnosti na intenzitet doživljavanja zatvorskih deprivacija*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Ilijić, Lj. (2015) Zatvorska kazna i resocijalizacija – faktori ne/uspješnosti. U: Stevanović, Z., Hughson, M. (Ur.) *Kriminal i društvo Srbije: izazovi društvene dezintegracije, društvene regulacije i očuvanja životne sredine*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 303-315.
- Jovanić, G. (2010) Potrebe za tretmanom i njegova realizacija u penitensijarnim uslovima, U: Žunić-Pavlović, V., Kovačević-Lepojević, M. (Ur.) *Prevenција i tretman poremećaja ponašanja*. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, str. 257-276.
- Knežić, B. (2017) *Obrazovanje osuđenika: način da se bude slobodan*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

- Kruger, K., Serpell, J. (2006) Animal-Assisted Interventions in Mental Health: Definitions and Theoretical Foundations. In: Fine, A. (Ed.) *Handbook on Animal Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. London: Academic Press., pp. 21-38.
- Milić, T. (2019) Empirijsko istraživanje prava: revolucija ili nemoguća misija. *Anali pravnog fakulteta u Beogradu*, 67(3), str. 95-123.
- Mitrović, S. (2005) *Konjarstvo: praktikum*. Beograd: Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Moore, G., Croxford, B., Adams, M., Refaee, M., Cox, T., Sharples, S. (2008) The photo-survey research method: capturing life in the city. *Visual Studies*, 23(1), pp. 50-62.
- Nikolić, Z., Kron, L. (2011) *Totalne ustanove i deprivacije. Knjiga o čoveku u nevolji*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Stojanović, Z. (2016) *Komentar Krivičnog zakonika*. Beograd: Službeni glasnik.
- Sykes (1958) *The Society of Captives: a Study of a Maximum Security Prison*. New Jersey: Princeton University Press.
- Špadijer Džinić, J., Pavićević, O., Simeunović-Patić, B. (2009) Žena u zatvoru: deprivacije zatvoreničkog života. *Sociologija*, 51(3), str. 225-246.
- Žunić-Pavlović, V., Jovanić, G. (2006) Savremene forme obrazovanja odraslih osuđenih lica. *Beogradska defektološka škola*, 12(3), str.143-152.

Propisi:

- Bachi, K. (2014) *An equine-facilitated prison-based program: human-horsere-lations and effects on inmate emotions and behaviours (dissertation submitted to the Graduate Faculty in Social Welfare in partial fulfilment of the requirements for degree of Doctor of Philosophy*, The Graduate School and University Center, New York: the City University of New York, dostupno na: https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1161&context=gc_etds, stranici pristupljeno 13.07.2020.
- Hartstone Equestrian, *Working Pupil Scheme*, dostupno na: <http://www.hartstoneequestrian.co.nz/Rider-Education/Working-Pupil-Scheme>, stranici pristupljeno 14.07.2020.

Pravni izvori:

- Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.
- Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, Službeni glasnik RS, br. 55/2014 i 35/2019.

Ana BATRIĆEVIĆ, PhD

Institute of Criminological and Sociological Research,

Senior research associate

PRISONERS' RE-SOCIALISATION THROUGH WORK WITH HORSES IN CORRECTIONAL INSTITUTION IN SREMSKA MITROVICA: CONCEPT, APPLICATION, IMPRESSIONS

Having in mind the advantages and increasing worldwide application of programs based on prisoners' work with animals for the purpose of re-socialisation, the author of this paper analyzes: the concept, application and effects of the program that includes prisoners' work with horses in Correctional Institution in Sremska Mitrovica, its capacities to contribute to the accomplishment of the purpose of criminal sanctions as well as the impressions of the prisoners and lecturers who participate in it about its effects. The aim of the paper is to facilitate the insight in the application of this program, to point out the possibilities it offers when it comes to the prevention of recidivism, as the purpose of the execution of criminal sanctions, as well as to analyze the impressions of the prisoners and lecturers who are involved with it about its effects. As the result of field research, the author of the paper highlights key benefits that this program brings to both – the prisoners themselves and the prison staff members, as well as to the broader community, but also emphasizes potential challenges related to its application in the future and makes suggestions and guidelines for its further development and improvement.

Key words: *re-socialization, horses, prison, prisoners, recidivism*